

NÁVŠTĚVY KORUNNÍHO PRINCE RUDOLFA A ÚPRAVY ZÁMKU A OBORY VE VLAŠIMI

Jindřich Nusek

Článek připomíná význam plánovaných návštěv korunního prince Rudolfa pro úpravy zámku Vlašim a knížecí Obory (okres Benešov) v éře Carlose Auersperga. Výstavbu bran Obory a obnovu Maurské besídky se sochou Amazonky v zámeckém parku můžeme zřejmě spojit s očekávanou návštěvou v roce 1876. Text přiblížil uskutečněné pobyty prince v letech 1878 a 1879, kdy byly zřízeny zámecký divadelní sál, nový taneční sál a např. i lovecký pavilon v Oboře. Neuskutečněné návštěvy z let 1881 a 1882 se projevy např. v obnově tzv. Carlosovy ložnice a zřejmě i v úpravě brány do nádvoří a rozšíření západního křídla. Text připomíná i předměty ze sbírek Muzea Podblanicka související s plánovanými návštěvami.

Klíčová slova: zámek Vlašim – knížecí Obora ve Vlašimi – korunní princ Rudolf – Carlos Auersperg – slavobrány

Visits of Crown Prince Rudolf and Renovations of Vlašim Castle and Game Preserve

The article reminds one of the importance of the scheduled visits of Crown Prince Rudolf for the renovations of Vlašim Castle and the Prince's Game Preserve during the era of Carlos Auersperg. The construction of the Game Preserve gates and the renewal of the Moor Pavilion with the statue of Amazon in the castle park can probably be linked to the expected visit in 1876. The text deals with the prince's sojourns in 1878 and 1879 when the castle theatre hall, the new dancing hall, and the hunting pavilion in the Game Preserve were established. The scheduled but non-materialised visits in 1881 and 1882 became evident, for example, in the restoration of the Carlos bedroom and perhaps also in the renovation of the courtyard gate and the expansion of the western wing. The text further mentions the objects from the Podblanicko Museum related to the scheduled visits.

Keywords: Vlašim Castle – Prince's Game Preserve in Vlašim – Crown Prince Rudolf – Carlos Auersperg – festival gateways

doi.org/10.56112/psc.2022.1.06

Úvodem

„K návštěvě té byl zámek velkolepým způsobem obnoven“, uváděla 26. 10. 1878 novinová zpráva den před cestou korunního prince Rudolfa do Vlašimi.¹⁾ Krátké sdělení tak připomíná kapitolu pozdních úprav vlašimské rezidence Carlose Auersperga v 70. a 80. letech 19. století, které můžeme spojit právě s plánovanými Rudolfovy návštěvami. Ten se narodil 21. 8. 1858 jako jediný syn Františka Josefa I. a Alžběty Bavorské a jako následník trůnu, jmenovaný od prvního dne čestným plukovníkem, trpěl vojenskou výchovou. Šokující dril vychovatele-generálmajora Leopolda Gondrecourta v letech 1864–1865 i malá přítomnost matky poznamenaly vývoj citlivého Rudolfa a vděčný byl naopak učitelům Carlu Mengerovi, Josefu Zhismanovi či Josefu Kristovi, kteří jej vedli k zájmu o historii a přírodní vědy a k toleranci k menšinám. Dospívající „Kronprinz“ byl tak nadějí pro představitele národních hnutí, v čele s českými, a velmi sledovány byly jeho zemské příjezdy, kdy např. v červenci 1871, tedy ještě za oblíbeného vychovatele a hofmistra Josefa Latour von Thurmburg, navštívil clam-gallasovský Frýdlant, rohanský Sychrov a schwarzenberskou Hlubokou. Důležitým únikem z dvorního a vojenského prostředí se stal pro Rudolfa lov, který byl také hlavním programem při jeho pobytech u významných aristokratů.

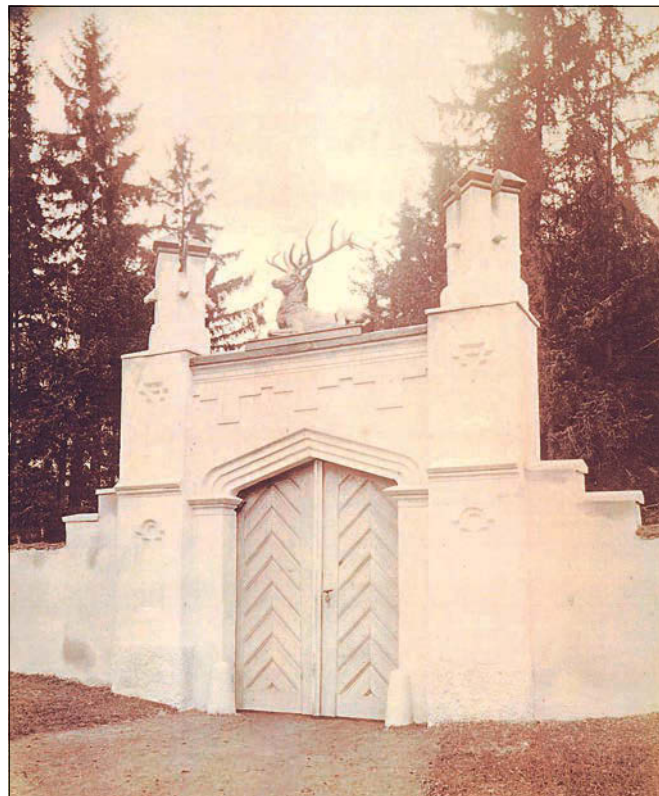
O prestižní návštěvu tehdy jistě usiloval i vlašimský Carlos jako 8. dědičný kníže z Auerspergu, 4. vévoda z Gottschee, prezident Panské sněmovny a bývalý premiér, zvláště když již 1. 4. 1871 opakovaně bavit ve svém pražském paláci společnost představením, „*jemuz i pan arcivévoda Ludvík Viktor přítomen byl*“.²⁾ Po dvou fázích stavebních změn, které Carlos od převzetí panství v květnu 1834 provedl, přitom zámek získal proporce rezidence hlavy předního rodu a byl na korunní návštěvy připraven. Jen připomeňme, že zásadní vlna úprav proběhla ve 40. letech, kdy bylo mezi lety 1842–1845 k dosavadní trojtraktové budově připojeno jihovýchodní pozdně klasicistní křídlo se střídme monumentální fasádou s kolosálními toskánskými pilastry, výrazným triglyfovým pásem a bosovaným přízemím.³⁾ Vzniklo patrně podle projektu pražského stavitele a architekta

Jana Ripoty, který zřejmě přidal v letech 1846–1847 i jihozápadní pavilonový trakt s téměř identickým jižním průčelím. Dochovaný plán s Carlosovým přípisem z 2. 3. 1846 pak jasně dokládá, že tři starší křídla tehdy dostala novou nádvorní fasádu, která s pomocí toskánských a iónských pilastrů přepsala vzorec koutové pozdně renesanční lodžie. Nejpozději na jaře 1846 byl také do nádvoří zámku dořešen nový vstup, jehož boční branky využily starší sochy lvů, a ve stejném roce vznikla i „*v bohatém slohu gotickém*“⁴⁾ parková Vlašimská brána jako hlavní východní vstup do areálu rezidence. Brána představovala v českém prostředí ojedinělou stavbu ve stylu anglických gatehouses, která se tudorským tvaroslovím blížila tehdejší pruské architektuře z okruhu postupimského Babelsbergu, a věže evokovaly windsorskou Norman Gate.⁵⁾ Když pak v roce 1853 přidal Carlos další parkovou novogotickou bránu, Domašinskou, a krátce na to Znosimskou, nepochybně by rád přivítal císařskou návštěvu např. v roce 1858, kdy jako skvělý organizátor hostil 19. 11. Františka Josefa I. s Alžbětou na plese v malostranském paláci při jejich pražském pobytu.⁶⁾

V 60. letech pak prošel zámecký areál další vlnou změn, kdy bylo novogoticky upraveno povětrnostně namáhané západní průčelí, které tvořilo důležitou pohledovou kulisou z parku. Svými zalamanými nadokenními římsami, drobnou věžicí v severozápadním nároží a arkýřovými prvky souvisela fasáda volněji s parkovými bránami, ale i s novogoticky rozšiřovaným pivovarem při severním křídle zámku. Ten byl nově obchodně zapsán v květnu 1865⁷⁾ a „doplnil“ panorama zámku i o vysoký cihlový komín. Zřejmě od roku 1876 pak můžeme další úpravy širší rezidence spojit přímo s očekávanými návštěvami korunního prince Rudolfa. Přípravy se projevy v areálu zámku s přilehlým parkem i v knížecí Oboře, jihovýchodně od Vlašimi, a připomeňme si tedy aspoň krátce nejen stavební akce, ale i průběh návštěv. U nich tak můžeme především díky dobovému tisku sledovat organizaci kratších pobytů následníka trůnu v éře pozdní monarchie a jen připomeňme, že v rámci středních Čech se již dříve věnoval Rudolfově návštěvě menšího města např. Miloš Garkisch v případě Loděnice v červnu a červenci 1880.⁸⁾

Obr. 1: Vlašim – bývalá Obora (okres Benešov), historizující Dolní brána zřízená v roce 1876 (fotoarchiv Muzea Podblanicka, asi kolem 1890).

Obr. 2: Vlašim – bývalá Obora, historizující Horní brána s plastikou jelena zřízená zřejmě v roce 1876 (fotoarchiv Muzea Podblanicka, asi kolem 1890).

Otázka příprav v roce 1876

Brány Obory a plastika Amazonky

O Rudolfově příjezdu do Vlašimi Carlos nepochybně uvažoval v roce 1876, kdy jako zemský maršálek dobře věděl, že 21. 8. „*Rudolf dokončí ... osmnáctý rok věku svého a nabude dle domácího řádu rodu habsburského a státního zřízení rakouského plnoletosti*“.⁹⁾ A že jeho návštěvy na šlechtických sídlech v Čechách by tedy měly být početnější. Prameny zatím nepotvrzují, zda bylo s Vlašimi skutečně počítáno, každopádně do Carlosových plánů zasáhla 7. 5. nečekaná smrt 22letého synovce Viléma Auersperga, který se měl stát vzhledem ke Carlosově bezdětnosti dědicem vlašimského velkostatku, ale především novou hlavou předního dvorského rodu.¹⁰⁾ Rodový smutek i fakt, že časné mrazy v Čechách paralyzovaly podzimní loveckou sezónu i zrušenou pardubickou steeplechase, vyřadily patrně Vlašim pro rok 1876 z Rudolfova programu. Že se ale Carlos na příjezd následníka jako vášnivého lovce skutečně chystal, nasvědčuje rozsáhlá obnova knížecí Obory, kde v roce 1876 vznikly mimo jiné dvě historizující brány.¹¹⁾

Tzv. Dolní brána nesla na hrotnicích korouhvičky s dělenou datací 18/76 a fotografie kolem roku 1900 ukazují bránu jako pilířovou, kdy dvojice věžových hranolů rámovala nižší středové pole s hlavním obloukovým vstupem a portálem ve štu. Levý hranol obsahoval lomený boční vchod, zatímco pravý hranol jen vchod slepý. Hranoly měly v patře naznačenu obdélnou střelnou, pod korunní římsou pás gotizující kružby a vrcholily valbovou stříškou s břidlicovými pláty. Ty kryly i pás sedlové střechy nad hlavním vchodem, z které vystupovala jako „pointa“ válcová vížka se slepou klíčovou střelnou a slepým pásem cimbuří. Vížka vrcholila polygonální jehlovou střechou s břidlicí a paprscitou hvězdici na hrotnici a „středověký“ charakter posilovala i dvojice otvorů nad hlavním vstupem odkazujících na padací most.

Dolní brána byla zasazena do ohradní zdi, která pokračovala podél tzv. Nové vídeňské silnice jihovýchodně a v úrovni odbočky na Vracovice obsahovala Horní pilířovou bránu. Ta byla dokončena nepochybně rovněž v roce 1876 a koncipována v tudorském stylu, kdy hlavní vstup vrcholil tudorským obloukem s profilovaným portálem ve štu. Hranolové věžové pilíře byly nad soklovou částí děleny průběžnou římsou a dolní i horní polovinu členilo vpadlé pole s gotizujícím rámcem – dole s listovým výběhem, nahoře s obdélným. Věžové pilíře se na ohradní zeď napojovaly stupňovitými křídly a pilíře vrcholily čtyřbokými věžicemi kladenými nakoso s dvouzubým cimbuřím. Zásadní byla ale středová stěna, kterou nad vstupem členil lineární vlys cimbuří a kamenná koruna stěny nesla kovovou plastiku ležícího jelena. Komparace mi potvrdila, že šlo o odlitek populární plastiky německého sochaře Christiana Daniela Raucha, který již v letech 1822–1823 vytvořil pro velkovévodu Georga Mecklenburg-Strelitz první „párové“ modely Ležících jelenů. Ty byly prvně osazeny jako bronzové na pilířích brány obory jeho zámku Neustrelitz u Berlína, ale na přání pruského krále Raucha modely ve 40. letech upravil a jelenům dal přirozenější polohu hlavy. V roce 1844 vystavil novou verzi odlitou v bronzu na berlínské Akademieausstellung a později byli jeleni umístěni na bráně obory v Postupimi. Tuto verzi jelenů prakticky od roku 1844 nabízela v provedení z „zinkgussu“ berlínská firma Moritz Geiss, v 50. letech o délce cca 1,90 m a s cenou 200 tolarů za plastiku.¹²⁾ V 60. letech odlévala jeleny také postupimská firma F. Kahle, která např. v roce 1868 dodala dvojici plastik pro západní parkovou bránu (Hirschtor) zámku Glienicke v Berlíně. Za zmínku pak stojí, že před rokem 1855 dodala jedna ze sléváren plastiku ležícího jelena i pro zahradu barona von Lützow v Karlových Varech, dnes bohužel nezvěstnou. V německém prostředí bychom našli více příkladů použití Rauchových jelenů a komparace ukázala, že na Horní bráně vlašimské Obory byla použita plastika z druhé verze.

Obr. 3: Vlašim – jižně od bývalé Obory, tzv. Červená věž, vystavěná či radikálně upravená zřejmě v letech 1875–1876 (fotoarchiv Muzea Podblanicka, asi kolem 1890).

Obr. 4: Korunní princ Rudolf v roce prvního příjezdu do Vlašimi (archiv Österreichische Nationalbibliothek Wien, 1878).

Otázka, u které slévárny Carlos Auersperg jelena objednal, nás přivádí k vlašimskému zámeckému parku a tzv. Maurské besídce. Ta sice vznikla, jak dokládá akvarel Aglae Kotz rozené Auersperg, jako převážně dřevěná stavba již před rokem 1845, ale snímek z období kolem roku 1890 u ní zachycuje stejnou krytinu z břidlicových plátů jako u Dolní brány Obory z roku 1876 a také kovovou plastiku Amazonky s panterem na pískovcovém soklu, která původně součástí parteru besídky nebyla.¹³⁾ Plastiku správně určil již v květnu 1953 konzervátor památkové péče Karel Jiroušek jako zmenšenou kopii slavné sochy Augusta Kisse, jejíž bronzový originál dodnes zdobí vstupní schodiště Altes Museum v Berlíně. Jiroušek jistě viděl u vlašimské Amazonky i výrobní značku „Moritz Geiss, Berlin“, kterou najdeme dodnes na základně plastiky, ale ve svých poznámkách jí nezmínil. Pod touto značkou působila slavná berlínská slévárna do roku 1870, kdy ji Geiss předal svému obchodnímu vedoucímu Ludwigu E. A. Castnerovi a pokračovala jako „A. Castner vorm. M. Geiß“.¹⁴⁾ Pro exotický prostor Maurské besídky obnovené velmi pravděpodobně také k roku 1876 byl tedy pořízen starší odlitek firmy Geiss a tady připomeňme další poznámku K. Jirouška. Ten sledoval v 50. letech také stav plastiky jelena, tehdy již umístěného v přední části zámeckého parku, kam se z Horní brány dostal zřejmě již roku 1932 po prodeji Obory muniční továrně Sellier & Bellot. A přestože plastiku jelena detailně znal, opět nezmínil jako v případě Amazonky kovoliteckou firmu uvedenou zřejmě na základně, ale ve své zprávě uvedl, že jelen pochází od stejného autora jako socha Amazonky. V případě jelena, kterého bylo podle památkové komise v prosinci 1953 „nutno opravit“¹⁵⁾ zůstává tedy otázkou, zda K. Jirouška nevedla k autorskému ztotožnění plastik především stejná značka kovolitecké firmy. V tom

by pomohl nálezný torza jelena či přesněji „části materiálu“, který byl v roce 1961 navržen „ponechat pro případnou opravu Amazonky“, ale který zůstává nezvěstný.¹⁶⁾ Obě plastiky byly každopádně vyrobeny z tzv. zinkgussu, tedy slitiny zinku, a pro Vlašim zakoupeny pravděpodobně ve stejném roce a snad i u stejné firmy.

Červená věž

Rok 1876 byl zřejmě klíčový i pro tzv. Červenou věž poblíž ovčína Jinošov jižně od Obory, tedy knížecí lovecký osmiboký gloriol, který byl dlouhá léta považován za příklad rané gotizující stavby z konce 18. století, spojené s tehdy budovaným zámeckým parkem. Ještě k roku 1803 máme skutečně archivně doloženu masivnější kamennou „loveckou věž“ (Jagdturm), a to jako válcovou s průměrem 10 m a se šindeľovou střechou.¹⁷⁾ Věž byla ale zřejmě poškozena a snad i rozebrána, takže ji již nezachycuje ani záznam z rodového archivu Auerspergů z 1. poloviny 19. století ani otisk katastru z roku 1841 či vojenské mapování z let 1850–1851. Ty naznačují již jen kruhový terénní útvar na čtvercové základně, tedy základy věže využitě snad pro lovecké číhadlo. Romantizující věž byla patrně později nově vystavěna jako patrové osmiboké těleso s dvěma protějškově vystupujícími pětibokými rizality a stěny vyhlídkového patra členila širší okna s lomeným obloukem. Čelní hlavní vstup byl rovněž lomený a fotografie kolem roku 1925 naznačuje, že několik lomených oken neslo původně i přízemí. Na zadní stěnu přízemní klenuté místnosti navazoval obytný šestiboký přístavek hajného a pokračoval ještě přístavek hospodářský. Vnitřní uspořádání popsal Karel Skřivánek ve své *Historické topografii města Vlašimě* (po 1945)¹⁸⁾

a hlavní jehlancová střecha nesla velikou růžici údajně z parohů, která vrcholila větrnou korouhví a srpem měsíce. Nad vstupem pak vítala návštěvníky ozdobná kartuše s německým nápisem – v překladu: „*Přicházíš-li jako host, tvůj žaludek buď jídla prost. Po skončení večerních hodů, ať ti luna svítí na cestu domů.*“¹⁹⁾ V základním konceptu Červené věže se přitom nepochybně ozýval ještě vzor schönbrunnského Malého gloriety od Isidora Canevale, který se stal archetypem středoevropských vyhlídkových staveb na dlouhé období. Otázkou pak zůstává, zda dva přízemní přístavky vrcholily měděnými korouhvičkami s dělenou datací 18/76, které byly druhotně umístěny nad hlavním vstupem při obnově věže v 80.–90. letech 20. století.²⁰⁾ Tedy stejný typ korouhviček jako na Dolní bráně Obory, které by dokládaly výstavbu či radikální úpravu věže zřejmě v letech 1875–1876.

S knížecí loveckou věží souvisela také nová alejová cesta, která nahradila starší členitější přístup od silnice na Kondrac. Při té příležitosti byla ke křižovatce přemístěna starší sloupková boží muka zvaná Modrá kaplička, ještě roku 1851 situovaná východněji. Pozornost si přitom zaslouží její válcová nástavba (lucerna) s motivem slepého cimbuří, který byl použit i na válcové vížce Dolní brány Obory, a nemůžeme tedy vyloučit, že Modrá kaplička byla jako romantické „entrée“ nové aleje rovněž upravena k roku 1876.

Uskutečněná návštěva v roce 1878

Peripetie s termínem

Nadějným se pro Carlosovu snahu o příjezd korunního prince do Vlašimi stal rok 1878, přičemž i tehdy byl vývoj složitější, než se dosud soudilo. Carlos jako nejvyšší maršálek království vítal Rudolfa již 2. 8. při jeho slavnostním příjezdu na Pražském hradě u schodiště do Španělského sálu, a to společně s pražským arcibiskupem kardinálem Bedřichem Schwarzenbergem. Rudolf tehdy v Praze nastupoval k 36. pěšímu pluku a v sále na Hradě proběhlo oficiální „zemské přivítání“ s předními šlechtickými i úředními představiteli a zřejmě již tam princ potvrdil svůj původní plán odjet 10. 8. „*do Vlašimi na panství nejvyššího maršálka Carlöse Auersperga a pobýt tam tři dny*“;²¹⁾ což zveřejnil i dobový tisk. Ale zřejmě po politickém vyhodnocení, kdy byl Carlos vnímán jako hlavní odpůrce českých státoprávních snah (a po okupaci Bosny a Hercegoviny 29. 7. se komplikovalo i postavení jeho bratra – premiéra Adolfa Auersperga), byla cesta do Vlašimi zrušena. Rudolf nakonec 10. 8. vyrazil do Lán k politicky málo angažovanému knížeti Emilu Fürstenbergovi, s nímž jej od první návštěvy v roce 1875 pojila společná vášeň pro lov a dostihy.

Carlosovy přípravy vyšly tedy zatím naprázdno a byly přeměrovány na 1. 9., kdy byl konečně potvrzen Rudolfův „*lovecký výlet do Vlašimi*“.²²⁾ Vlivem pražského příjezdu arcivévody Albrechta, který měl 2. 9. zahájit jako generální inspektor armády týdenní „*závěrečné manévry v generalátu Čechy*“;²³⁾ a to za aktivní Rudolfovy účasti, byla ale návštěva Vlašimi opět zrušena. Rudolf se svým doprovodem tak podnikl 1. 9. v poledne z Prahy do okolí aspoň krátkou loveckou výpravu, z které byl již v 7 hodin večer zpět.²⁴⁾

Carlosova pozornost se tedy upínala k říjnu, kdy podle zpráv od císařského dvora měla po 13. 10. do Prahy přijet za Rudolfem císařovna Alžběta s 10letou princeznou Marií Valerií a její společnicí komtesou Aglae Mansfeld „*a poté se odebrat do Vlašimi na zámek knížete Carla Auersperga*“.²⁵⁾ Dobové formulace přitom naznačují, že císařovna měla skutečně navštívit Vlašim sama s dcerou a doprovodem.²⁶⁾ Přestože k návštěvě nakonec nedošlo, bylo už vlašimským organizátorům v čele s centrálním ředitelem auerspergských velkostatků An-

Obr. 5: Vlašim – zámek, bývalý divadelní sál, upravený v roce 1878 z původně tanečního. Pohled na východní čelo sálu již bez jeviště, stav v roce 1979 (fotoarchiv Muzea Podblanicka).

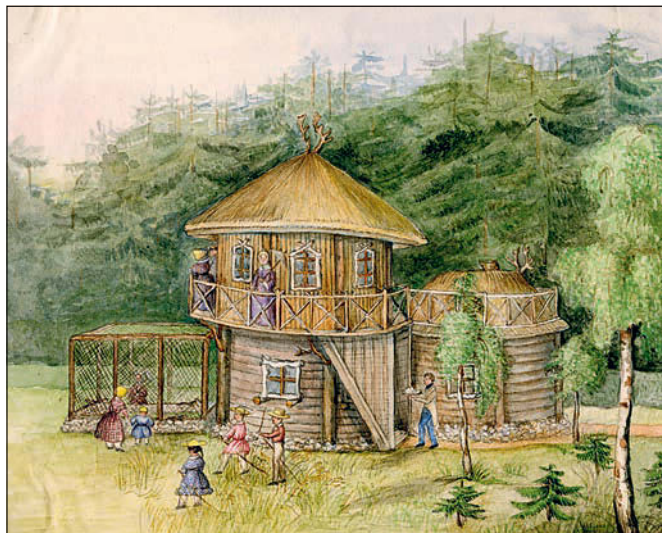
tonínem Doležalem jasné, že „*příští výjezd Jeho cís. Jasnosti pana korunního prince arcivévody Rudolfa bude patřit zámku Vlašim*“, a v pátek 25. 10. už se veřejně „spekulovalo“ o nejbližší neděli.²⁷⁾

Předpokládané a doložené úpravy zámku a Obory

Ale zastavme se u zmíněné „obnovy“ zámku, která vrcholila jistě v první třetině roku 1878, a kam spadalo zřejmě i zřízení dřevěného vyhlídkového pavilonu v Růžové zahradě, pokud nevznikl již dříve. Stál pod parkánem před jihozápadním traktem zámku vedle zděné branky do zahrady a podle snímku pořízeného zřejmě krátce před rokem 1893 šlo o obdélnou otevřenou stavbu s nízkou sedlovou střechou a trojúhelným vikýřovým štítem, která nabízela pohled na upravený parter zahrady i severozápadní část parku.²⁸⁾ Ke změnám v struktuře vlastního zámku pak můžeme v letech 1877–1878 zřejmě řadit odstranění starší čtvercové terasy při vstupu v severozápadním koutě nádvoří. Tu původně nesla dvojice bosovaných arkád na pilířích se stlačeným obloukem (a dvojicí slepých arkád při stěnách) a byla nahrazena jednoduchým sloupovým portikem s pultovou plechovou stříškou, která se dochovala až do zřízení nového vstupního schodiště v 50. letech 20. století.

A přestože úpravy zámku měly do říjnového Rudolfova příjezdu proběhnout „*velkolepým způsobem*“;²⁹⁾ archivní prameny zatím v určení konkrétních prací příliš nepomáhají a jindy detailní německý tisk připomíná pro rok 1878 prakticky jen „nový“ divadelní sál. Ten byl „*speciálně pro tento účel*“;³⁰⁾ tedy pro představení během princovy návštěvy, upraven ze staršího „*půvabného sálu*“³¹⁾ v druhém patře severního křídla, který do té doby sloužil zřejmě jako taneční a byl zdoben umělým mramorem, dřevěným ostěním se zrcadly, tapetami s květovanou bordurou a malovanými dřevěnými talíři. Úprava obdélného sálu s původně „*nedivadelní*“ dispozicí s okosenými rohy a nikami se zaměřila především na východní čelo, kde bylo připojeno jeviště s portálem, jehož podobu zatím neznáme, a dostal i oponu, kterou dodnes uchovává ve sbírkách Muzea Podblanicka a chystá její restaurování. Oponu s pohledem na zahradní průčelí Schönbrunn, tedy námětem odpovídajícím korunnímu hostu, pravděpodobně vytvořil malíř dekorací německého zemského divadla v Praze Heinrich Reichert, který zhotovil také veškeré kulisy pro vlašimské představení.

Nepochybně již v roce 1876 přemýšlel Carlos v rámci úprav Obory, umístění jihovýchodně při silnici na Pelhřimov, o nové pavilonové architektuře pro loveckou společnost. A zřejmě nejpозději v druhé třetině roku 1878 před srpno-

Obr. 6: Vlašim – bývalá Obora, tzv. zámeček či „Schutthaus“, akvarel od Aglae Kotz rozené Auersperg ze srpna 1844 (soukromá sbírka – Vídeň).

Obr. 7: Vlašim – bývalá Obora, tzv. zámeček či „Schutthaus“, stav kolem 1880 (fotoarchiv Muzea Podblanicka).

vým příjezdem Rudolfa do Prahy byl v Oboře opraven starší dřevěný „lovecký zámeček“, označovaný také jako „Schutthaus“ (sýpka),³²⁾ který známe již z akvarelu Aglae Kotz rozené Auersperg ze srpna 1844³³⁾ a později z fotografie kolem roku 1880. Stavba tvořená jednopatrovým a připojeným přízemním polygonem využívá aditivní princip, který později zopakuje zmíněná lovecká Červená věž. Akvarel i fotografie přitom dokládají, že v úrovni přízemí byly oba polygony šestiboké a roubené, s nosnými hrubě opracovanými kmeny v rozích a základnu lemovala vrstva volných kamenů. Čtvercová okna měla „bílou šambránu“ z kmínků břízy a u vyššího polygonu bylo připojeno bočně chráněné schodiště na ochoz patra se zábradlím ze zkřížených březových větví. Vlastní patro bylo ale osmiboké, opláštěné svislou kulatinou a okna s trojúhelným záklenkem opět rámovala březová šambrána. Osmiboká převíslá střecha měla zřejmě šindelový základ překrytý doškovou vrstvou a vrcholila paroží. Zábradlí ochozu přecházelo (dekorativně) i na doškovou komolou střechu přízemního polygonu, zakončenou v hraně rovněž paroží. A před vyšší polygon byla představena čtvercová bažantnice, k jejíž obsluze podle fotografie sloužilo přízemí polygonu.

Nejpozději v rámci „rudolfovských“ příprav v roce 1878 pak vznikla v Oboře i sloupková boží muka s gotizujícím luteranovským nástavcem, situovaná na ostrůvku v rybníce. Ta zachytil list až III. vojenského mapování zakreslený v onom roce a jejich podobu známe z fotografie kolem roku 1880.

Otázkou zůstává přesnější podoba „velké triumfální brány“,³⁴⁾ tedy příležitostné architektury, kterou Rudolf symbolicky vstupoval do Vlašimi, a k níž zřejmě finančně přispělo i město. Carlos vzhledem ke své angažovanosti v koncepci návštěvy jistě ovlivnil i návrh brány a na provedení se nepochybně podílel knížecí řezbář Jan Vondráček a patrně i malířsky nadaný zámecký správce Jan Trislík, který např. pro vlašimský kostel vytvořil kopii Murillovy Immaculaty. Předpokládáme přitom volnější inspiraci slavobránami instalovanými v Praze při sedmém příjezdu Františka Josefa I. v září 1874, které stály tradičně u příjezdového nádraží, v ústí Ferdinandovy třídy a v dalších ulicích, a které se držely „neoklasicistní tradice“ triumfálních oblouků s polosloupy či pilastry.³⁵⁾ Při vlašimské návštěvě přitom jistě nechyběl na bráně monogram „R“, habsbursko-lotrinský erb, znak Českého království a zřejmě i Rudolfov portrét (obdobně jako v roce 1880 v Loděnici). U tradičních nápisů „Sláva“ a „Vítej nám“³⁶⁾ pak počítáme vzhledem k osobě hostitele i s německou verzí. Předpokládáme také znak Vlašimi, hostitelský erb Auerspergů a vše jistě doplňovaly vlajky v říšských (černožlutá) a zemských (bíločervená) barvách.

Průběh návštěvy

Přibližme si aspoň krátce průběh návštěvy korunního prince, který dorazil nejprve na vyzdobené nádraží v Benešově v neděli 27. 10. v 11 hodin dopoledne osobním vlakem se svým „novým“ vrchním hofmistrem hrabětem Karlem Albertem Bombellesem (ve službě od 26. 7. 1877) a pobočníky majorem rytířem Josefem von Eschenbacher a majorem Marcusem Bakalovichem, všichni „v loveckém obleku“.³⁷⁾ Rudolfa pozdravil „za zvuků hymny“ Carlos Auersperg s okresním hejtmánem Schreuerem a již tady princ prošel verzí slavobrány zřízené jako slavnostní vstup do města. Před branou stálo 50 družiček, z nichž jedna předala princovi „skvostnou kytici“,³⁸⁾ a po vítání s duchovními Rudolf usedl do „čtyřspřežního kočáru“, který řídil sám Carlos.³⁹⁾ Poté vytvořili úřednictvo, představitelé města, okresní zastupitelstvo, všechny spolky, společenstva a tisíce lidí „špalír celým městem“ za nekonečného „volání Sláva a Hoch“.⁴⁰⁾ Obě náměstí a ulice, kudy Rudolf projížděl, byly bohatě „vyzdobeny prapory, girlandami a koberci stejně jako obrázky jejich veličenstev a nejjasnějšího pana korunního prince“,⁴¹⁾ přičemž největší výzdobu nesly budova hejtmanství, radnice a např. i lékárna. Cestou z Benešova byla u silnice „veškerá stavení praporci, zelením a květinami ozdobena“ a všude stály davy, které „korunnímu princovi bouřlivě sláva provolávaly“.⁴²⁾

Ve Vlašimi pak čekala prince při vstupu do města již připomenutá triumfální brána a s ní i připravená čtyři jízdní banderia. Rudolf byl u brány přibližně ve 12:20 uvítán bíle oblečenými dívkami, které mu předaly velkou kytici, a pohovořil se starostou Františkem Neubauerem, vikářem Antonínem Kacerovským (farářem v Louňovicích) i se školačkou Eugenií Přerovskou. K vítání byli připraveni „c. k. úředníci okresního soudu, hasiči s kapelou“ a řemeslnická společenstva spolu se školáky z města a okolí tvořili „špalír až k zámku“.⁴³⁾ Ve 12:25 vjelo čtyřspřeží řízené Carlosem před bránu nádvoří, kde stál spolek veteránů s kapelou. Přímou na nádvoří pak čekala „z Prahy povolaná kapela pěšího regimentu hraběte Crennevilla č. 75“ pod vedením kapelníka Antona Mahra, která při Rudolfově vjezdu hrála hymnu. Na schodišti jej přivítali Carlosova manželka Ernestina, kníže Adolf Auersperg jako ministerský

předseda s manželkou Johannou a dcerami-princeznami, dále ministr zemědělství hrabě Jeroným Mansfeld s manželkou a také plukovník hrabě Václav Festetics jako Carlosův i Adolfův švagr. „Zámek se skvěl stejně jako město Vlašim v bohaté květinové a vlnkové výzdobě“⁴⁴⁾ a brzy po uvítání usedla společnost v zámku k obědu. Poté odjeli za skvělého počasí na lov daňků do knížecí Obory.

Po privátnější večeři, konané od 6 hodin v zámku za účasti Rudolfa a knížecí rodiny, a během níž hrála kapela „hudbu ke stolování“,⁴⁵⁾ pak od půl osmé čekalo na prince Carlosovo divadelní překvapení ve zmíněném nově upraveném sále. A to vystoupení herců z pražského německého zemského divadla Louisy Seeberger, Carla Schlesingera a Ludwiga Martinelliho, kteří přijeli i s náповědou na generální zkoušku o den dříve. Martinelli také celé představení aranžoval i režíroval a v dekoracích od malíře H. Reicherta sehráli před princem výstupy z her *Mirakelkreuz* od Petera Roseggera, *Damian a Annamirl* od C. Hirsche a komický kuplet *Hasiči*. Hudební doprovod zajistila opět vojenská kapela A. Mahra a na Carlosovo přání se hráli umělci během večera ještě dva přídavky. První dvě řady křesel byly vyhrazeny pro Rudolfa s doprovodem a knížecí rodinou a ostatní vyplnili pozvaní hosté, mezi nimiž byli vlašimský „děkan, okresní soudce, zámecký správce, dopravní vedoucí Dráhy Františka Josefa, vyšší okresní-soudní a knížecí úředníci a dámy od honorace“.⁴⁶⁾

Po divadelním představení, „kterým byla Jeho cí. Výsost viditelně co nejradostněji překvapena“,⁴⁷⁾ se urozená společnost přesunula k výhledu na nádvoří, kde byl „zapálen velkolepý ohňostroj“.⁴⁸⁾ Poté zaujala postavení uprostřed nádvoří vojenská kapela a v dlouhém průvodu postupovaly do nádvoří hasičské a veteránské spolky z Vlašimi a okolí, které nesly přibližně 150 lampionů. Kapela hrála hymnu a hasiči a vysloužilci s lampiony zvolali třikrát nahoru „Sláva“, poté průvod opět odešel. A podle dobového pisatele „jásající nespočetný zástup lidu“ zaplavoval parkový prostor před nádvořím i „skvostně osvětlené město“.⁴⁹⁾

Korunní princ v zámku přenocoval a v pondělí 28. 10. ráno v 9 hodin jel opět do Obory na lov daňků.⁵⁰⁾ Po návratu byl v zámku podáván v 11 hodin oběd a poté vyrazil Rudolf na lov bažantů „do Vorliny“,⁵¹⁾ kterého se účastnily na vozech také dámy od obou knížecích bratrů. Zastřeleno bylo přes 500 bažantů, z toho Rudolf sám trefil „kolem 130“,⁵²⁾ jiná zpráva uvádí přesně 120.⁵³⁾ Po vorlinské bažantnici následovala časnější večeře v zámku a po rozloučení s knížecí společností se v půl čtvrté chystal Rudolf na zpáteční cestu do Benešova. Mladý princ přitom „milostivě vyjádřil nejplnější spokojenost a radost“ jak z velkolepého přijetí ve městě Vlašimi, tak z „vytřískajícího aranžmá od Jeho Jasnosti pana knížete Carlose Auersperga“.⁵⁴⁾ Centrálnímu řediteli Antonínu Doležalovi pak Rudolf věnoval na památku brož s briliantem, monogramem „R“ a císařskou korunou. Carlos opět sám řídil Rudolfův kočár a při jejich průjezdu všemi místy propukalo znovu „nadšené vítání milovaného dědice trůnu“.⁵⁵⁾ Ovace opět vrcholily v Benešově, odkud Rudolf vyrazil osobním vlakem v 5 hodin s vrchním hofmistrem K. A. Bombellesem zpět do Prahy. Ještě ale v úterý 29. 10. pořádal Carlos ve Vlašimi další hony, kterých se kromě rodiny bratra Adolfa zúčastnili i pobočníci korunního prince J. Eschenbacher a M. Bakalovich.⁵⁶⁾

V knize návštěv zámku pak najdeme kromě Rudolfova podpisu z 28. 10. také německý výčet shrnující, že „od Jeho císařské Výsosti nejjasnějšího korunního prince“ byli během vlašimských dvou dnů uloveni: „1 bílý daněk lopatáč, 3 červení daňci lopatáči, 2 černí daňci lopatáči, 1 bílý pětiletý daněk, 2 černí pětiletí daňci, 2 červení jednoletí daňci, 2 černí jednoletí daňci, 9 černých srnec, 4 červené srnky, 2 černá srnčata, 1 červené srnče, 1 bílé srnče, 2 králíci, 2 veverky“.⁵⁷⁾

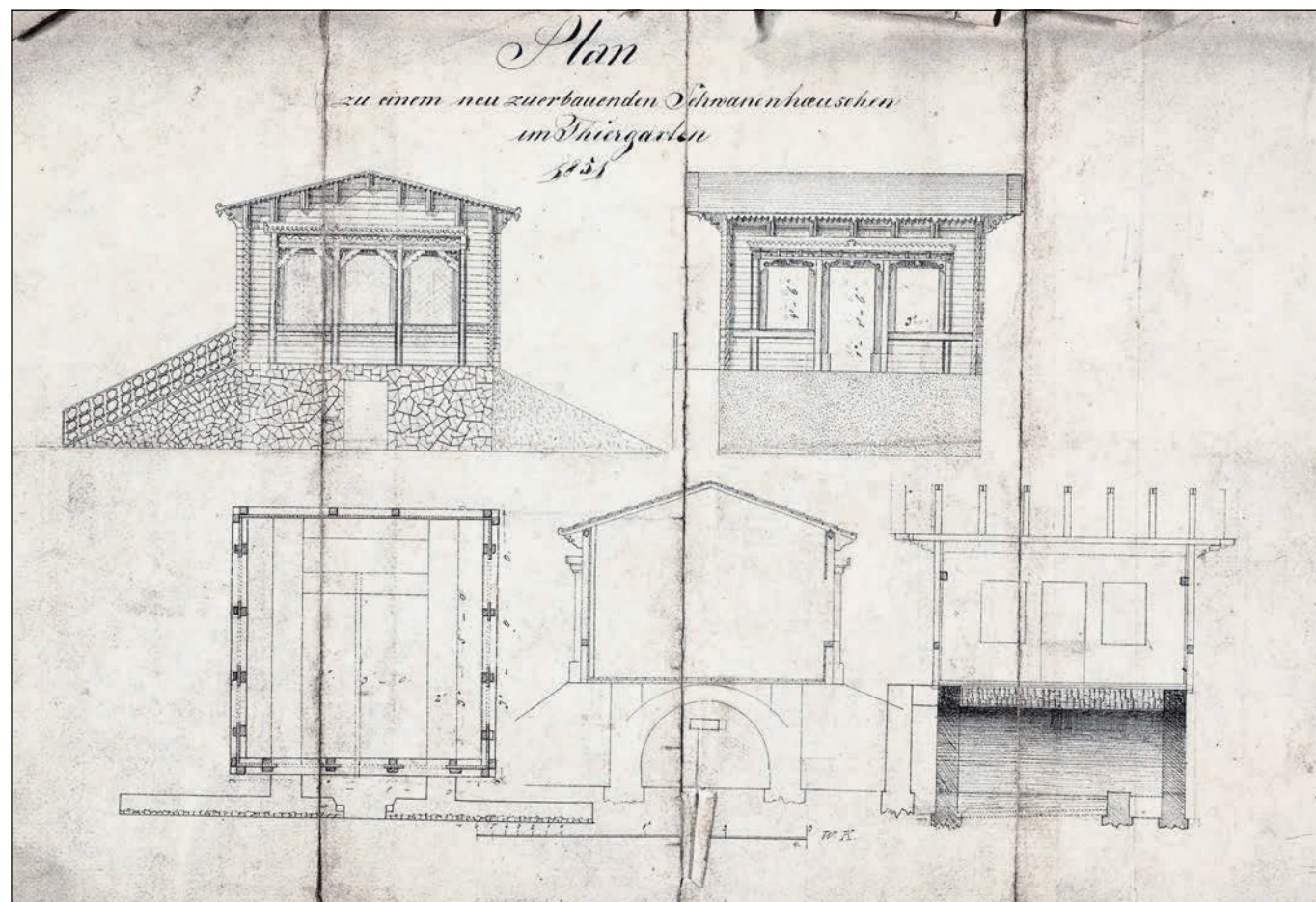
Uskutečněná návštěva v roce 1879

Předpokládané a doložené úpravy zámku a Obory

Korunní princ přijal Carlosovo pozvání do Vlašimi i na podzimní hony roku 1879 a s blížícím se obdobím jistě prošly údržbou prostory zámku i Obory. Zřejmě již v roce 1878 dostala prakticky konečnou podobu zámecká kaple sv. Vincence, kde, jak s odstupem poznamenal F. A. Slavík (1883), „byla posledně sloužena mše svatá“ právě za „návštěvy korun. prince Rudolfa 11. října 1879“.⁵⁸⁾ Tam patrně přibyla i dodnes dochovaná dřevěná nástěnná sloupková kaplička z ruky knížecího řezbáře J. Vondráčka a s mariánským obrázkem patrně od J. Trislíka. Zřejmě již v roce 1876 a poté opakovaně 1878 a 1879 byla obnovena a ošetřena hájovna v Oboře situovaná východně poblíž Dolní brány. Fotografie kolem roku 1908 dokládá, že hájovna si udržovala mansardovou střechu, a snad právě během „rudolfovských příprav“ dostal vstup v levé části severního průčelí trámkový sedlový přístřešek a zápraží v pravé části průčelí bylo opatřeno pavlačovým krytím se sloupky s dekorativními záporkami a vyřezávanými hlavami s paroží. Připraven byl nepochybně také interiér, neboť jak uvidíme hájovna sehrála při Rudolfově návštěvě v říjnu 1879 svou roli. K starším objektům, které prošly před jeho příjezdem údržbou patřil i krychlový labutí domek (*Schwanenhauschen*) v suterénu s valeně klenutým husincem, na který ve zvýšeném terénu nasedal srubovitý objekt se stlačenou sedlovou střechou. K domku máme dochovaný plán z roku 1851⁵⁹⁾ a fotografie kolem roku 1880 potvrzuje, že podstávkové rámování, vyřezávané záporky, pásky a další prvky byly skutečně použity. Na fotografii vyplňuje okna geometrická vitráž s křížovými vzory a nadzemní část měla tedy charakter lovecké chaty. Opravou jistě prošel i dřevěný objekt husince pro divoké husy na břehu rybníka a stejně tak i sloupové odpočívadlo s dřevěnou stříškou v podobě loveckého klobouku.

A pravděpodobně až krátce před Rudolfovým podzimním příjezdem byl v roce 1879 zřízen osobitý lovecký pavilon se skeletem z hrubě opracovaných kmenů na půdorysu osmiúhelníka a se třemi obdélnými přístavky. Podobu pavilonu nám rovněž dokládá fotografie kolem roku 1880, kde vstupní (portikový) a pravý boční přístavek jsou řešeny jako otevřené konstrukce ze smrkových kmenů doplněné arkádovými oblouky, kruhy, rohovými pásky a přetínaným zábradlím z březových kmínků a obdobně otevřená je i výseč osmibokého prostoru. Levý přístavek stejně jako celý zbytek osmiúhelníka je pak opláštěn strukturou barevných polí s výplněmi z jehličnatých snítek, dubového listí a zřejmě mechu. Jejich kombinací a ohraničením březovými kmínky tak byly vytvořeny motivy okna a na pozadí hlavního prostoru především motiv čtvercových výsečí a velký rudolfovský monogram „R“ s korunou. Ten nám mimochodem datuje pavilon nejpozději do roku 1879, neboť další návštěva korunního prince v roce 1881 měla být již „novomanželská“, po sňatku s princeznou Stefaníí Belgickou, a tedy s monogramem „RS“. Plechová střecha byla převyšena jako jehlan nad osmibokou centrálou s vrcholovým motivem rakouského orla na hrotnici. Nad přístavky pak přecházela v sedlovou střechu a vybíhající sloupky centrály i štíty přístavek vrcholily praporem nepochybně v černožluté barevnosti. A pole štítů přístavek doplňovaly vyřezávané hlavy s paroží.

V případě zámku před druhou návštěvou můžeme doložit zřízení „zcela nového sálu“, který Carlos údajně „nechal zařídit s velkými náklady“, a v kterém se večer 12. 10. 1879 konal slavnostní koncert vojenské kapely i následný ples pro úřednictvo.⁶⁰⁾ Šlo tedy o nový taneční sál v druhém patře západního křídla, který dostal „žlutorůžové tapety“ a ještě v meziválečné éře si udržel „na stěnách velké vyřezávané silně zlacené kvě-

Obr. 8: Vlašim – bývalá Obora, plán labutího domku/lovecké chaty z roku 1851 (Haus, Hof- und Staatsarchiv Wien).

ty, hrozny a vinné listy, od stropu visely veliké dřevěné silně zlatené lustry“. Při stěnách stály „stojací lustríky“, křesla byla „barokní i rokoková, silně zlatená, kolem stěn malé obdélníkové konferenční stolky silně zlatené a u nich židlová křesílka“. ⁶¹ Nově zařízená místnost tedy nahradila původní taneční sál v severním křídle, upravený k roku 1878 na divadelní.

Bohužel přesněji neznáme podobu příležitostného „triumfálního oblouku“ ⁶² který byl v ulici představen ještě před Vlašimskou bránou k Rudolfovu slavnostnímu vjezdu do širšího zámeckého areálu, a jehož použitá ikonografie vyjadřovala Carlosovo osobní a rodové přivítání. Oblouk, za jehož zhotovením opět stáli nepochybně řezbář J. Vondráček a „malující“ zámecký správce J. Trislík, byl zřejmě neoklasicistně komponován a vedle rudolfovského monogramu „R“, habsbursko-lotrinského erbu či rakouského orla měl jistě významné místo i erb Auerspergů odkazující na Carlose jako hlavu rodu a český znak, v kterém se pojila i Carlosova funkce maršálka zemského sněmu. Vítací nápisy pak byly patrně jen v němčině („Willkommen“ a „Hoch“) v souladu s Carlosovým postavením jako hlavy tzv. ústavověrné šlechty a vše doplňovaly černožluté i bíločervené vlajky.

Průběh návštěvy

Přibližme si ale opět průběh návštěvy korunního prince, který byl již od 18. 8. 1879 velitelem pražského 36. pěšího pluku, a do Vlašimi se chystal podle termínu potvrzeného na 11. 10. Carlos zatím nepochybně žárlivě sledoval Rudolfovy návštěvy u dalších šlechticů, především 3. 8. na blízkém Konopišti u Františka Evžena Lobkowicze. Rudolf ale tehdy vyrazil v 9 hodin vlakem z Prahy jen na celodenní lovecký výlet na jelena šestnáctěráka, z kterého se opět vrátil s pobočníky

Obr. 9: Vlašim – bývalá Obora, labutí domek/lovecká chata, stav kolem 1880 (fotoarchiv Muzea Podblanicka).

v půl jedné v noci, a Carlose jistě „těšilo“, že princ na Konopišti nenocoval. Jako známý milovník divadla, ale také jako předseda zemského výboru a maršálek sněmu se Carlos v rámci „vlašimských příprav“ obrátil s předstihem opět na pražské herce Ludwiga Martinelliho, Louisu Seeberger a Carla Schlesingera, kteří mladého Rudolfa předchozí rok velmi pobavili a po jejichž „každém kuse následoval bouřlivý potlesk“. ⁶³ Martinelliho tedy znovu pověřil sestavením představení pro zámecký divadelní sál a herci dorazili do Vlašimi již 10. 10., kdy proběhla generální zkouška. Viděli zároveň, jak v zámku i ve městě vrcholí přípravy na uvítání, a je mimo jiné chystán

Obr. 10: Vlašim – bývalá Obora, odpočívadlo s dřevěnou stříškou v podobě loveckého klobouku, stav kolem 1880 (fotoarchiv Muzea Podblanicka).

Obr. 11: Vlašim – bývalá Obora, lovecký pavilon zřízený zřejmě v roce 1879 či již 1878, stav kolem 1890 (fotoarchiv Muzea Podblanicka).

i kočár pro čtyřspřeží, v kterém měl Carlos osobně doprovázet prince. Carlosova manželka Ernestina rozená Festetics věnovala zřejmě tehdy vlašimskému Spolku vojenských vysloužilců k praporu stuhu s českým nápisem „Věrný buď císaři a vlasti. Kněžna Auersperg 1879“, dodnes dochovanou ve sbírkách Muzea Podblanicka. Tedy k praporu, který byl vysvěcen roku 1878 nepochybně rovněž před Rudolfovým příjezdem, a nesl heslo „Pro Boha, vlast a krále“.⁶⁴⁾

Korunní princ zahájil cestu z Prahy „zvláštním vlakem Dráhy císaře Františka Josefa“⁶⁵⁾ v sobotu 11. 10. ve 4 odpoledne opět se svým vrchním hofmistrem Karlem Albertem Bombellesem a pobočníky Josefem Eschenbacherem a Marcusem Bakalovichem⁶⁶⁾ a v Benešově byl uvítán „slavným způsobem“ od Carlose, „ouředníků, spolků atd.“.⁶⁷⁾ Opět pak směřovali v rychlém čtyřspřeží k Vlašimi, kde byly „město i zámek stejně jako před Vlašimi ležící obec Domašín slavnostně ozdobeny vlajkami a osvětleny“.⁶⁸⁾ Kolem půl sedmé čekal Rudolf při vstupu do knížecího parku zmíněný slavnostní oblouk⁶⁹⁾ a park sám byl při průjezdu kočáru „bengálským ohněm ozářen“.⁷⁰⁾ Na schodišti zámku vítal korunního prince Carlosův bratr Adolf Auersperg, tentokrát již jako prezident rakouského nejvyššího účetního dvora, neboť jeho vláda v demisi definitivně 15. 2. skončila. Rudolfa vítala také Carlosova manželka Ernestina, Adolfova manželka Johanna, Adolfův syn Karel Maria (budoucí dědic Vlašimi), Adolfovy dcery a opět i Jeroným Mansfeld (do 12. 8. ministr zemědělství), jehož manželka Aglae rozená Festetics byla sestrou Ernestiny i Johanny. A rodinný okruh vítajících pak uzavíral plukovník hrabě Václav Festetics jako bratr třech sester. Slavnostní atmosféru včetně hymny dodávala kapela Rudolfova „domovského“ pěšího pluku č. 36 (barona Ziemieckeho), která byla povolána z Prahy.

V 7 hodin usedla společnost k večeři a v 9 bylo v divadelním sále zahájeno slavnostní představení, kterého se vedle Rudolfa, jeho doprovodu a širší knížecí rodiny účastnily oproti minulé návštěvě „jen špičky úřadů, zámečtí úředníci, vlašimské duchovenstvo, přednosta (benešovské) stanice a dopravní vedoucí dráhy“.⁷¹⁾ Program byl podle dobového svědka „mimořádně bohatý“ a obsahoval zábavné výstupy jako např. frašku *Příliš vysoké poschodí*, dále zpěvné sólové vystoupení *Můj trumpetista*, v kterém excelovala slečna Seeberger, či „hudební šprým *Professor Deildindum*“, v kterém L. Martinelli uplatnil svou komiku. Program režirovaný Martinellim končil až v půl dvanácté a Rudolf prý „osobně bohatě tleskal“.⁷²⁾ Po představení princ ještě chvíli zůstal v sále a poté se šel uložit.

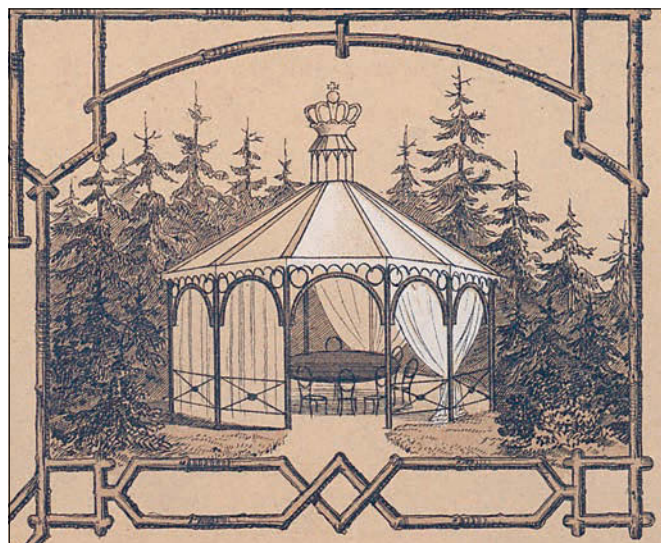
Obr. 12: Vlašim – bývalá Obora, lovecký pavilon zřízený zřejmě v roce 1879 či již 1878, detail s rudolfovským monogramem, foto kolem 1890 (fotoarchiv Muzea Podblanicka).

V neděli 12. 10. pak Rudolf s knížecí rodinou odjel brzy ráno do Obory na lov daňků a poté poobědvali v tamní myslivně. Následně podnikla společnost ve vorlinské bažantnici lov na bažanty a další pernatou zvěř a ve 3 hodiny se vraceli do zámku na časnější večeři. Večer pak princovu návštěvu korunoval „brilantní ohňostroj a osvětlení města“ a Carlos jako hostitel pořádal v zámku ve zmíněném nově zařízeném sále koncert kapely pluku č. 36 a ples pro úřednictvo, kterého se účastnila „elita obyvatelstva“ města.⁷³⁾ Carlos opět doprovázel hosta v kočáře na nádraží v Benešově a po rozloučení odjel

Obr. 13: Vlašim – zámek, expozice Auerspergové, stuha praporu vlašimského Spolku vojenských vysloužilců věnovaná Ernestinou Auersperg v roce 1879. V expozici je stuha spojena s reprodukcí fotoportrétu korunního prince Rudolfa (foto V. Hanusová, 2021; fotoarchiv Muzea Podblanicka).

Rudolf „dvorním zvláštním vlakem“⁷⁴⁾ s rychlou lokomotivou v 9 hodin 2 minuty směr Praha. Kniha návštěv zámku pak dokládá, že korunní princ ulovil ve Vlašimi 12. 10. „1 červeného daňka lopatáče, 2 černé daňky vidláky, 3 červené jednoleté daňky, 2 černé jednoleté daňky, 2 bílé jednoleté daňky, 5 červených srnek, 2 bílé srnky, 1 černou srnku, 1 bílé srnče, 1 za-

Obr. 14: Vlašim – bývalá Obora, lovecký stanový altán zřízený zřejmě v roce 1881. Detail loveckého evidenčního listu, litografie (A. Haase Prag), tisk zřejmě 1881 (archiv Muzea Podblanicka).

Obr. 15: Vlašim – zámek, upravená brána do nádvoří s postavami vzpínajících se zubů na středových pilířích jakožto heraldickou figurou Auerspergů. Starší sochy lvů nad bočními brankami byly heraldicky společně s Festeticsi; detail loveckého evidenčního listu, litografie (A. Haase Prag), tisk zřejmě 1881 (archiv Muzea Podblanicka).

jíce“.⁷⁵⁾ S trochou žárlivosti jistě Carlos sledoval o necelý měsíc později přípravy dalšího honu na Konopišti, kam přijel korun- ní princ 8. 11., ale atmosféru dne poznamenal požár části zám- ku a silné nachlazení hostitele Lobkowicze,⁷⁶⁾ takže vlašimská návštěva s programem kombinujícím lov a divadelní zábavu zůstala nepochybně událostí Rudolfovy podzimní sezóny.

Neuskutečněná návštěva 1881

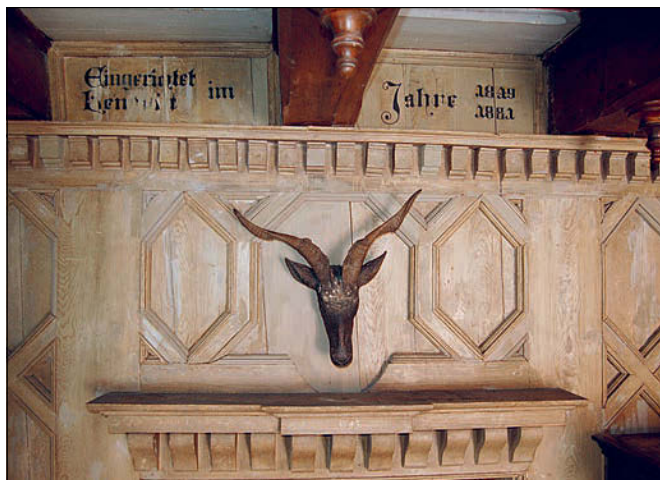
V následujícím roce 1880 se Rudolf sice účastnil v praž- ském „paláci knížete Karla Auersperga“ 28. 4. „představení tří malých veselohr“, kde v pauzách „předvedli členové šlech- ty živé obrazy dle uměleckých vzorů“,⁷⁷⁾ ale třetí plánovaná návštěva prince ve Vlašimi se měla odehrát až o rok později. A to po svatbě s belgickou princeznou Stefanií konané 10. 5. 1881, kdy měl korunní pár následně pobývat „toliko 10 dní na hradčanském zámku v Praze“ a vyjždět na zámky předních aristokratů. Dobový tisk připomínal, že „k uvítání králov- ských novomanželů“ se jako první v seznamu chystal právě „kníže Auersperg ve Vlašimi“,⁷⁸⁾ který díky dobrým informa- cím (mimo jiné i prostřednictvím manželky Ernestiny jakožto dvorní dámy) zahájil přípravy jistě již před princovým sňat- kem. Sem pravděpodobně spadají i dvě zásadní změny ve vněj- ší podobě zámku, a sice úprava brány do nádvoří a nádvorní přístavba západního křídla. V případě brány byly dosavadní vázy na středových pilířích nahrazeny postavami vzpínajících se zubrů, tedy hlavní heraldickou figurou Auerspergů, za- tímco zachované starší sochy ležících pískovcových lvů nad bočními brankami byly heraldicky společné s Festeticsi. Nové postavy zubrů zřejmě nebyly kamenné a niky pilířů nesly erby, přičemž spisovatelka Tereza Nováková vnímala před rokem 1885 bránu jako zdobenou „sochami obrův“ a „znaky kníže- cími“.⁷⁹⁾ Výslednou podobu brány pak najdeme drobně vyob- razenou na novém litografickém loveckém výkazu (s velmi stylizovanými postavami zubrů/„zubrolvů“), tištěném zřejmě před příjezdem korunního prince.

Do obytné struktury zámku pak zasáhla zmíněná přístav- ba západního křídla do úrovně prvního patra (pokud tedy nevznikla již k roku 1878), nad nímž se k průčelí připojova- la pultová střecha. Celá východní nádvorní fasáda křídla tak dostala nové členění, kdy ve druhém patře přibýly zdvojené pilastry a nadokenní obdélné terče, zatímco dvojice a troji- ce oken přístavby v prvním patře oddělovaly plochy s moti- vem přetínaných rámců. Díky přístavbě tak vznikl v prvním patře předsunutý obdélný sál se záklopovým pultovým stropem označovaný jako „galerie“, který měl loveckou výzdobu (mimo jiné 96 „hlav s paroží“⁸⁰⁾) a sloužil jako letní jídelna pro větší společnost, což umožňoval i masivnější vyřezávaný stůl od knížecího řezbáře J. Vondráčka. Bezpečně datovanou pak máme úpravu tzv. Carlosovy ložnice s romantizujícím ka- zetovým (a fládovaným) táflováním a dekorativním záklopo- vým stropem, mezi jehož trámy jsou osazeny erby všech rodů majitelů zámku. A mezi trámy nad severními dveřmi připo- míná nápis, že místnost zřízená v roce 1849 byla „obnovena v roce 1881“. V případě knížecí Obory pak předpokládáme, že kromě údržby starších objektů vznikl i osmiboký stanový altán s obloukovou konstrukcí, patrně kovovou, a završený vévodskou korunou, která odkazovala na Carlose jako vévodu z Gottschee i očekávaného arcivévodského hosta s chotí. Po- dobu altánu známe rovněž z litografického loveckého výkazu a podle vyobrazení se uvnitř nacházel kulatý stůl s lehkými ohýbanými či kovovými židlemi.

Carlos také nechal objednat jistě několik „svatebních ko- rouhví“, částečně malovaných šablonou, které byly sériově vy- ráběny při příležitosti Rudolfova sňatku v roce 1881, a z nichž se jedna dodnes ve sbírkách Muzea Podblanicka dochovala.

Obr. 16: Vlašim – zámek, úpravy zřejmě z let 1877–1881, vpra- vo: sloupový portikus s pultovou plechovou stříškou při vstu- pu v severozápadním koutě nádvoří, který nahradil starší čtvercovou terasu nesenou dvojicí bosovaných arkád na pilí- řích. Vlevo: přístavba východního průčelí západního křídla do úrovně prvního patra (foto 50. léta 20. století, fotoarchiv Muzea Podblanicka).

Obr. 17: Vlašim – zámek, expozice Auerspergové (tzv. Carlo- sova ložnice), nápis mezi trámy připomíná, že místnost byla zřízena v roce 1849 a obnovena v roce 1881 (foto V. Hanusová, 2021; fotoarchiv Muzea Podblanicka).

Plátěná korouhev, která po náročném restaurování a rekon- strukci v roce 2014 dosahuje délky 352 cm, nese olejovou a temperovou malbu a v horní části jí dominují erby habsbur- sko-lotrinské dynastie a belgického rodu Sachsen-Coburg-Gotha. Po stranách následují ve vswlém pásu znaky korunních zemí a ve středu nese trojice andělských postav věnce, stuhu s datací „MDCCCLXXXI“ a šátek s monogramem „RS“. Pod nimi dominuje korouhvi český znak, který zřejmě nechal doplnit Carlos jako maršálek českého sněmu, a který na druhé prezentované korouhvi v republice na hradě Kámen nena- jdeme. Připravován byl jistě i triumfální oblouk, patrně opět nedaleko před Vlašimskou bránou, a nepochybně ovlivněný pražskými slavobránami chystanými před 8. 6. pro příjezd novomanželů. Řezbář J. Vondráček jako předpokládaný hlav- ní autor uplatnil tentokrát ve Vlašimi jistě monogram „RS“, alianční erb habsbursko-lotrinský + Sachsen-Coburg-Gotha a místo zřejmě dostaly erb Auerspergů, znak Čech i nezbytné černožluté a bíločervené vlajky. Ale přestože Vlašim patřila k ohlašováním zámekům, kde „budou prý se odbývat velkole- pé slavnosti“, červnová návštěva korunních novomanželů se nakonec neuskutečnila.⁸¹⁾

Obr. 18: Vlašim – zámek, expozice Auerspergové, korouhev pořízená před plánovaným příjezdem korunního prince Rudolfa s princeznou Stefanií jako novomanželů v roce 1881 (foto V. Hanusová, 2021; fotoarchiv Muzea Podblanicka).

Odřeknutá návštěva v roce 1882

Carlos tedy zaměřil svou pozornost na následující rok 1882 a jelikož se již na přelomu ledna a února účastnil Rudolf plesu v malostranském Auerspergském paláci, vše se odvíjelo nadějně. V říjnu pak dobový pisatel uváděl, že „v zámku vlášimském od delší doby činily se již přípravy k uvítání korunních manželů, neboť po hraběti Thunovi v Děčíně a knížeti Švarcenbergovi na Hluboké měl přijíti na řadu kníže Karlos Auersperg“⁽⁸²⁾ Návštěva byla nakonec stanovena na neděli 29. 10. a pořádána „měla býti skvělá hostina a večer divadlo... ku kterémuž účelu byla již objednána vojenská kapela a družina herců od německého divadla“⁽⁸³⁾ tedy zřejmě opět trojice Carl Schlesinger, Louisa Seeberger a Ludwig Martinelli. Následnický pár už se skutečně do Vlašimi chystal, když císař v souvislosti „s demonstrativním a urážlivým chováním se knížete Auersperga při uzavírání českého sněmu“⁽⁸⁴⁾ návštěvu Rudolfa a Stefanie telegraficky zrušil. Situace, která znamenala zastavení vrcholících vlášimských příprav, se stala politickou i mediální kauzou a zasáhla mimo jiné i „kapelu pěš. pluku vévody württenberského č. 73“, která měla „koncertovat ve Vlašimi“⁽⁸⁵⁾ a zrušila již kvůli tomu vystoupení na pražském Žofíně. A spíše pro pořádek připomeňme, že jistě i tentokrát byla chystána triumfální brána, jejíž ikonografie se zřejmě nelišila od předchozího roku, kdy byl rovněž očekáván korunní pár. S dávkou hořkosti pak Carlos nepochybně vnímal zprávy ze 6. 11., že „korunní princ Rudolf s chotí a dvořaninstvem odjeli ... dráhou Františka Josefa do Benešova, odkud se odeberou k návštěvě knížete Lobkovic na Konopiště“⁽⁸⁶⁾ trvající

s loveckým programem do druhého dne. A Carlosova nemilost se projevila ještě počátkem roku 1883, kdy nebyl pozván na bál pořádaný princem na Pražském hradě, a zatímco již „*sjížděla se do hradu královského šlechta*“, Carlos místo toho „*ho-věl sobě ... v loži své v německém divadle*“.⁽⁸⁷⁾ Smírlivé gesto ale Rudolf učinil, když 20. 2. „*přijel ... o 4. hodině odpolední do paláce knížete Karla Auersperga, aby zemského maršálka navštívil*“⁽⁸⁸⁾ a pobyli spolu údajně dvě hodiny. V roce 1883 se pak Carlos oficiálně vzdal politického působení a další návštěvu korunního prince ve své venkovské rezidenci se mu již uskutečnit nepodařilo. Nemocný a psychicky zhroutený Rudolf předčasně tragicky zemřel 30. 1. 1889 (spolu s milenkou Mary Vetser) na dolnorakouském zámku Mayerling a Carlos skonal v malostranském paláci o rok později 4. 1. 1890.

Závěrem

Tento článek krátce připomněl, že ačkoliv proběhly ve vlášimské rezidenci Auerspergů jen dvě návštěvy korunního prince Rudolfa v letech 1878 a 1879, plánováno jich bylo více a dodnes na ně odkazuje série „památek“ uchovávaných v Muzeu Podblanicka – zámku Vlašim. Ať již jde o tištěný program divadelního představení z 11. 10. 1879, fotodokumentaci staveb v bývalé knížecí Oboře, o stuhu k praporu Spolku vojenských vysloužilců z roku 1879, vyřezávanou sloupkovou kapličku v zámecké kapli, korouhev pro uvítání novomanželů či dochovanou úpravu tzv. Carlosovy ložnice s datací 1881. V popisu příjezdů jsme pro Vlašim připomněli nezbytný útvar triumfálních bran jako efemérní architektury, v jejíž ikonografii se jistě projevily odlišné situace, kdy v říjnu 1878 představovala slavobrána triumfální vjezd do města, zatímco v říjnu 1879 již vjezd do areálu Carlosovy rezidence. A symboliku novomanželů Rudolfa a Stefanie pak využily slavobrány i výzdoba zámku v letech 1881 a 1882. Císařský dvůr i dobový tisk přitom vnímaly politické významy princových návštěv u Carlose jako maršálka zemského sněmu (úřadujícího v letech 1872–1883) a zároveň vůdce centralistické Strany ústavovného velkostatku (1863–1885). A zatímco obyvatelstvo Vlašimi, Benešova a okolních obcí projevilo účastí na „rudolfovském vítání“ svou loajalitu následníku trůnu, pro Carlose byly návštěvy především záležitostí hostitelské prestiže, navíc v perspektivě princova slibu, „že ještě několik roků po svém sňatku v jeho milém městě Praze sídliti bude“.⁽⁸⁹⁾ Také Carlos ale vnímal pohled odlišných politických skupin na Rudolfa jako postavu, v kterou „*vlast česká a národové Rakouska skládají své tužby a svá přání*“.⁽⁹⁰⁾ Podrobněji jsem přiblížil i ceremoniální strukturu návštěv a ačkoliv u úprav zámku máme vazbu s „Kronprinzem“ potvrzenou jen v případě interiérových změn z let 1878 (divadelní sál), 1879 (nový taneční sál) a 1881 (Carlosova ložnice) a v případě Obory u pavilonu s monogramem „R“, můžeme spojit s plánovanými návštěvami zřejmě většinu stavebních úprav Obory a zámku již od roku 1876.

Poznámku si pak zaslouží, že vrcholné císařské návštěvy se měla Vlašim „poněkud paradoxně“ dočkat až v roce 1891 za Carlosova nástupce Karla Marii Auersperga, u něhož bylo formálně uváděno, že „*bydlí v zimě v Praze*“ v malostranském paláci a „*v letě ve Vlašimi*“⁽⁹¹⁾ ale jeho hlavním sídlem zůstal dosavadní dolnorakouský Goldegg. Tento synovec se stal vzhledem ke Carlosově bezdětnosti vlášimským dědicem a hlavou rodu jako 9. dědičný kníže z Auerspergu a 5. vévoda z Gottschee a v roce 1891 bojkotoval pražskou Jubilejní zemskou výstavu jako českou nacionální akci. Tu měl navštívit i císař František Josef I., ale zároveň probíhaly „*skvělé přípravy k uvítání Jeho Veličenstva ... v zámku knížete Auersperga ve Vlašimi*“⁽⁹²⁾ které vrcholily zřejmě v srpnu a větší úpravy patrně zasáhly především areál věhlasného zámeckého parku.

K největším akcím patřilo zřejmě dokončení přestavby hlavního skleníku, která měla definitivně dořešit provizorium po poškození na jaře 1888.⁹³⁾ Císařova návštěva Vlašimi byla bohužel zrušena, ale úpravy parku v éře po roce 1890 si zaslouží vlastní příspěvek. Úplně závěrem pak ke „korunním“ hostům dojde, že bez oficialit navštívil vlašimský zámek ve dnech 21.–24. 8. 1907 arcivévoda Karel,⁹⁴⁾ tehdy čerstvě dvacetiletý předpokládaný (druhý) následník trůnu, který v březnu ukončil svá pražská právní studia. V návštěvní knize zámku

nemáme poznámku o ulovené zvěři a zdá se, že jeho pobyt souvisel s účastí na manévrech probíhajících v prostoru mezi Lužnicí, Vltavou a Sázavou. Přidělen byl k 1. eskadroně svého dragounského pluku č. 7 a jako člověk s přírodovědným vzděláním z vídeňského Skotského gymnázia nepochybně ve volných chvílích věnoval pozornost letnímu parku.

PhDr. Jindřich Nusek (jindrich.nusek@muzeumpodblanicka.cz)
Muzeum Podblanicka, p. o., Zámek 1, Vlašim

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

- Farní kronika Vlašim I.*, Státní okresní archiv Benešov.
Gerichtliche Abschaezung der Fürstl. Wilhelm Auerspergischen Herrschaft Wlaschim ... 1803, Národní archiv Praha, fond Zemský soud Reg. skup. III B b 1795–1850, IČ 170.
Inventar im Schlosse Wlaschim (duben 1895), Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Praha, fond Ústřední ředitelství auersperských velkostatků Vlašim, IČ 490.
J. Nusek, Vlašimský zámecký park v 18. a 19. století. Budování knížecího snu. Rukopis knihy, 2021, uložen v Muzeu Podblanicka (přípraven k vydání).
Pamětní kniha návštěv zámku ve Vlašimi, SOA Praha, fond Ústřední ředitelství auersperských velkostatků Vlašim, IČ 54.
K. Skřivánek, Staré rody na Vlašimsku. Historická topografie města Vlašimě. Rukopis (bez datace/po 1945), xerokopie uložená v Muzeu Podblanicka.
Zápisy Karla Jirouška – konzervátora památkové péče z let 1953–1962, strojopis (přepis poznámek), archiv Muzea Podblanicka, bez signatury.
Plan zu einem neu zuerbauenden Schwanenhauschen im Thiergarten 1851, Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Familienarchiv Auersperg, Wlaschim, B/34/4-3/Konv. 1.
Přepis vzpomínek Miroslavy Čížkové na vybavení zámku před rokem 1945, strojopis, archiv Muzea Podblanicka, bez signatury.

Literatura

- Blahověst, č. 5, 15. 2. 1872, s. 75.
Bohemia, č. 242, 2. 9. 1878, s. 3.
Bohemia, č. 295, 25. 10. 1878, s. 5.
Bohemia, č. 298, 28. 10. 1878, s. 3.
Bohemia, č. 299, 29. 10. 1878, s. 4.
Bohemia, č. 300, 30. 10. 1878, s. 6.
Bohemia, č. 301, 31. 10. 1878, s. 4.
Bohemia, č. 281, 12. 10. 1879, s. 5.
Bohemia, č. 282, 13. 10. 1879, s. 3–4.
Bohemia, č. 299, 29. 10. 1882, s. 4.
České noviny, č. 261, 31. 10. 1882, s. 2.
M. Garkisch, Návštěva korunního prince arcivévody Rudolfa v Loděnici. Minulostí Berounska 12, 2009, s. 62–68.
Gemeinde-Zeitung, č. 178, 1878, s. 10.
Gemeinde-Zeitung, č. 237, 1878, s. 4.

- S. Heller*, Marie Šťastná, kus maloměstské romantiky. Praha 1897.
S. Heller, Z minulé doby II. Praha 1918.
P. Mareš, Stopy času v Konopišti – 40. díl. Zpravodaj města Benešov, č. 1, 2016, s. 40–41.
Národní listy, č. 133, 3. 6. 1881, s. 2.
Národní listy, č. 281, 12. 11. 1881, s. 3.
Národní listy, č. 299, 6. 11. 1882, s. 4.
Národní listy, č. 44, 21. 2. 1883, s. 2.
Národní listy, č. 47, 24. 2. 1883, s. 2.
Národní politika č. 212, 4. 8. 1891, s. 2.
Našinec, č. 129, 1. 11. 1882, s. 2.
T. Nováková, Z měst i ze samot: povídky a črty. Praha 1917.
J. Nusek, K vlašimským pohřbům Auerspergů v 2. polovině 19. století. Pod Blaníkem, č. 4, 2017, s. 15–18.
J. Nusek – P. Jakubův, Vlašimský velkostatek ve fotografii před 100 lety a dnes. Vlašim 2015.
V. Petrbok – T. Petrasová – P. Machalíková (eds.), Neviditelná loajalita? Rakušané, Němci, Češi v české kultuře 19. století. Praha 2016.
Pilsner Abendpost, č. 234, 12. 10. 1878, s. 2.
Plzeňské noviny, č. 32, 6. 8. 1876, s. 2.
Prager Tagblatt, č. 213, 3. 8. 1878, s. 2.
Prager Tagblatt, č. 245, 4. 9. 1878, s. 4.
Pražské noviny, č. 275, 20. 11. 1858, s. 1.
Pražský denník, č. 79, 2. 4. 1871, s. 2.
Pražský denník, č. 246, 26. 10. 1878, s. 2.
Pražský denník, č. 248, 29. 10. 1878, s. 1.
Pražský denník, č. 250, 31. 10. 1878, s. 2.
Pražský denník, č. 236, 14. 10. 1879, s. 2.
Pražský denník, č. 76, 3. 4. 1880, s. 2.
Pražský denník, č. 98, 29. 4. 1880, s. 3.
F. A. Slavík, Dějiny města Vlašimě a jeho statku. Vlašim 1889.
I. Tittel, Schematismus velkostatků v království Českém. Praha 1894.
D. Tuma, Lovecká zařízení v Čechách, na Moravě a ve Slezku. Zdíby 2020.
N. Vösgen, Studien zum Berliner Zinkguß des 19. Jahrhunderts. Von den Anfängen bis um 1860. Berliner Beiträge zur Archäometrie, Bd. 14, 1997, s. 211–317.
N. Vösgen, Berliner Zinkguß des 19. Jahrhunderts/Katalog. Berliner Beiträge zur Archäometrie, Bd. 14, 1997, s. 319–487.
J. Vybíral, Slavobrány k užití (Loajalita). In: J. Vybíral (ed.), Síla i budoucnost jest národu národnost. Praha 2020, s. 55–95.

POZNÁMKY

1. Pražský denník, č. 246, 26. 10. 1878, s. 2.
2. Divadelní večer zahrnoval „obrázky z kusů *Dívka z ciziny* a ze *Shakespearova Othella*“, v kterých „představující osoby hrála vysoká šlechta sama“. Viz Pražský denník, č. 79, 2. 4. 1871, s. 2.
3. K stavebním proměnám zámku v Carlosově éře viz *J. Nusek*, Vlašimský zámecký park v 18. a 19. století. Budování knížecího snu. Rukopis připravované knihy, 2021 (plánované vydání do konce roku 2022).
4. *A. N. Vlasák*, Okres Vlašimský, historicko-archaeologicky popsán. Památky archaeologické a místopisné 1, č. 3, 1854, s. 132.
5. K inspiracím a kontextu brány v rámci budování „carlosovské“ IV. fáze parku viz *J. Nusek*, o. c. v pozn. 2.
6. Podle dobového tisku „*Svou Nejvyšší přítomností*“ poctili císařští manželé „*bál u Jeho Jas. knížete Karla Auersperga*“. Pražské noviny, č. 275, 20. 11. 1858, s. 1.
7. Stavitele Neubauera uvádí i místopisec K. Skřivánek (*K. Skřivánek*, Staré rody na Vlašimsku. Historická topografie města Vlašimě. Rkp. bez datace/po 1945, s. 33). Podle projektu pražské firmy J. Martinka a spol. dostal pivovar nový „*úplný dvoupatrový hvozď a chladicí stoky*“ a v květnu 1865 byl nově obchodně zapsán.

- Po spuštění plného provozu vařil 9 600 věder piva ročně v hodnotě 40 800 zlatých. Viz *J. Nusek – P. Jakubův*, Vlašimský velkostatek ve fotografii před 100 lety a dnes. Vlašim 2015, s. 21.
8. *M. Garkisch*, Návštěva korunního prince arcivévody Rudolfa v Loděnici. *Minulostí Berounska* 12, 2009, s. 62–68.
 9. Plzeňské noviny, č. 32, 6. 8. 1876, s. 2.
 10. K okolnostem pohřbu viz *J. Nusek*, K vlašimským pohřbům Auerspergů v 2. polovině 19. století. *Pod Bláníkem* 4, 2017, s. 15–18.
 11. Bránám s přesnou datací (1876) jsem krátce věnoval pozornost (až do období odstranění v 50. letech 20. století) v publikaci *J. Nusek – P. Jakubův*, o. c. v pozn. 7. A podobně i dalšími objektům Obory, které jsem připomněl již ve stálé expozici „S přesnou muškou. Tradice střelctví a zbrojařství“ (Muzeum Podblanicka – zámek Vlašim, otevřena 2007). O auerspergských chovech zvěře včetně drobné pasáže k objektům Obory se stručně zmínil v publikaci *D. Tuma*, Lovecká zařízení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. *Zdiby* 2020, s. 194–195.
 12. Viz *N. Vösgen*, Studien zum Berliner Zinkguß des 19. Jahrhunderts. Von den Anfängen bis um 1860. *Berliner Beiträge zur Archäometrie*, Bd. 14, 1997, s. 211–317; *táž*, *Berliner Zinkguß des 19. Jahrhunderts / Katalog, Berliner Beiträge zur Archäometrie*, Bd. 14, 1997, s. 319–487.
 13. Maurské besídce jsem se více věnoval v kapitole *J. Nusek*, Stavby s orientální tematikou v zámeckém parku ve Vlašimi, in: L. Křesadlová – M. Letá a kol., Stavby s orientální tematikou v památkách zahradního umění v ČR. Kroměříž 2021, s. 205–221. A v kolektivním příspěvku *L. Křesadlová – J. Nusek – D. Lyčka – M. Šantrůčková*, Orientalism in 18th and 19th century gardens and parks in the Czech republic, *Die Gartenkunst* 33, č. 2, 2021, s. 361–391.
 14. Podle N. Vösgen působila slévárna pod touto značkou až od roku 1875 po Geissově smrti (viz *N. Vösgen*, *Berliner Zinkguß des 19. Jahrhunderts / Katalog, Berliner Beiträge zur Archäometrie*, Bd. 14, 1997, s. 364).
 15. V listopadu 1959 byl již jelen „v desolátním stavu“ a v dubnu 1961 se souhlasem památkářů z parku odstraněn. Viz *Zápisy Karla Jirouška – konzervátora památkové péče z let 1953–1962*, strojopis (přepis poznámek), archiv Muzea Podblanicka.
 16. Tamtéž.
 17. *Gerichtliche Abschaezung der Fürstl. Wilhelm Auerspergischen Herrschaft Wlaschim ... 1803*, Národní archiv Praha, Zemský soud Reg. skup. III B b 1795–1850, IČ 170, nestr.
 18. *K. Skřivánek*, o. c. v pozn. 7, s. 328–329.
 19. Citováno podle překladu Jana Svobody.
 20. A zmínku si v souvislosti s novodobou opravou Červené věže zaslouží i poškozená litinová deska s německým nápisem (v překladu: „Bolestné připomenutí věrné duše“), která byla druhotně vložena do slepé niky v přízemí vpravo od vstupu. Až do 60. let 20. století se nacházela v ohradní zdi vlašimského parku (bliže tzv. Kasinu), kde jí rámovala ozdobná pískovcová edikula, a deska připomínala smrtelný úraz 55letého knížecího štolby Kryštofa Diettricha, kterého na místě shodil 20. 9. 1855 nezkrtný hřebec na ležící klády.
 21. *Prager Tagblatt*, č. 213, 3. 8. 1878, s. 2. V Benešově jako „konečné stanici“, kam měl Rudolf dorazit po Dráze císaře Františka Josefa, se snažili „stihnout pod vedením zemského poslanca Franka a tamějšího starosty velkolepé uvítací přípravy“ a následník trůnu měl odtud pokračovat kočárem do Vlašimi (viz *Gemeinde-Zeitung*, č. 178, 1878, s. 10).
 22. *Prager Tagblatt*, č. 245, 4. 9. 1878, s. 4.
 23. *Bohemia*, č. 242, 2. 9. 1878, s. 3.
 24. A to u slavnostní tabule na počest plukovníka Mayera rytíře von Monte Arabico odcházejícího z velitelství 36. pěšího pluku. Viz *Bohemia*, č. 242, 2. 9. 1878, s. 3.
 25. *Pilsner Abendpost*, č. 234, 12. 10. 1878, s. 2.
 26. Viz *Gemeinde-Zeitung*, č. 237, 13. 10. 1878, s. 4.
 27. *Bohemia*, č. 295, 25. 10. 1878, s. 5.
 28. K pravděpodobným úpravám parku před příjezdem korunního prince viz *J. Nusek*, o. c. v pozn. 2.
 29. *Pražský denník*, č. 246, 26. 10. 1878, s. 2.
 30. Tamtéž.
 31. *Bohemia*, č. 299, 31. 10. 1878, s. 4.
 32. *S. Heller*, Z minulosti doby II. Praha 1918, s. 210.
 33. Na akvarely „Schutthausu“ i výše uvedené Maurské besídky mě upozornil můj přítel americký výtvarník Michael Huey a jsou uchovávány v soukromé sbírce ve Vídni.
 34. *Bohemia*, č. 298, 28. 10. 1878, s. 3.
 35. Obchodní komora tehdy zřídila i slavobránu v ulici Na Příkopě, měšťané Malé Strany v Mostecké ulici a sládci u Platýzu, slavobránu podle projektu Arnošta Jenšovského vztyčila městská obec také v ulici Hyberské. K tématu viz *J. Vybíral*, Slavobrány k uvítání mocnáře (Loajalita), in: J. Vybíral ed., Síla i budoucnost jest národu národnost. Praha 2020, s. 55–95.
 36. *M. Garkisch*, o. c. v pozn. 8, s. 65.
 37. *Bohemia*, č. 298, 28. 10. 1878, s. 3.
 38. Tamtéž.
 39. *Pražský denník*, č. 248, 29. 10. 1878, s. 1.
 40. *Bohemia*, č. 298, 28. 10. 1878, s. 3.
 41. Tamtéž.
 42. *Pražský denník*, č. 248, 29. 10. 1878, s. 2.
 43. *Bohemia*, č. 298, 28. 10. 1878, s. 3.
 44. Tamtéž.
 45. Tamtéž.
 46. *Bohemia*, č. 299, 29. 10. 1878, s. 4.
 47. Tamtéž.
 48. Tamtéž.
 49. Tamtéž.
 50. Tamtéž. V Oboře podle tisku skolil údajně 9 či 10 daňků (viz *Bohemia*, č. 301, 31. 10. 1878, s. 4).
 51. *Farní kronika Vlašim I*, SOKA Benešov, s. 62.
 52. *Bohemia*, č. 299, 29. 10. 1878, s. 5.
 53. *Bohemia*, č. 301, 31. 10. 1878, s. 4. Knížecí bažantnice ve Vorlíně připomíná ve svém románu *Marie Šťastná* i Servác Heller, který jí líčí jako „půvabný lesík“, který „pokrývá dva dosti ostře proti sobě spadající svahy, mezi nimiž se vine nehrubě široká, ale vždy bujně zelená a šťavnatá louka, zavlažovaná nikdy nevysychajícím potůčkem“. Vedle bažantů podle Hellera pak „hostí také několik párů srnců kromě jiné lesní havěti“. Zákaz do bažantnice nebyl veřejně opakován, neboť byla „stranou od okresní silnice ... a tudíž velmi slabě obecenstvem navštěvována“ (viz *S. Heller*, *Marie Šťastná*: kus maloměstské romantiky. Praha 1896, s. 161).
 54. *Bohemia*, č. 301, 31. 10. 1878, s. 4.
 55. *Bohemia*, č. 299, 29. 10. 1878, s. 5.
 56. Sám Carlos se švagrem-ministrem Václavem Mansfeldem přijeli pak do Prahy „v outerý večer“ (viz *Pražský denník*, č. 250, 31. 10. 1878, s. 2) a Carlos nezapomněl za úspěch divadelního programu poděkovat třem umělcům, kteří od něj obdrželi „pochvalná psaní a skvostné dary“ (*Bohemia*, č. 300, 30. 10. 1878, s. 6).
 57. Viz *Pamětní kniha návštěv zámku ve Vlašimi*, SOA Praha, fond Ústřední ředitelství auersperských velkostatků Vlašim, IČ 54.
 58. *F. A. Slavík*, Dějiny města Vlašimě a jeho statku. Vlašim 1889, s. 371.
 59. *Plan zu einem neu zuerbauenden Schwanenhauschen im Thiergarten 1851*, Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Familienarchiv Auersperg, Wlaschim, B/34/4-3/Konv. 1.
 60. *Bohemia*, č. 282, 13. 10. 1879, s. 3–4.
 61. *Přepis vzpomínek Miroslavy Čížkové na vybavení zámku před rokem 1945* (strojopis, archiv Muzea Podblanicka). Její rodiče i bratr byli zaměstnanci vlašimského velkostatku, děd vrátným v parkové Vlašimské bráně a Miroslava se v zámku často pohybovala.
 62. *Bohemia*, č. 282, 13. 10. 1879, s. 3.
 63. *Bohemia*, č. 299, 29. 10. 1878, s. 4.
 64. *F. A. Slavík*, o. c. v pozn. 58, s. 377.
 65. *Bohemia*, č. 281, 12. 10. 1879, s. 5.
 66. Doboví pisatelé si všimli, že vlak „byl vybaven lokomotivou s novým zvláště praktickým brzdným zařízením, která měla umožnit zvláštní rychlost jízdy“ (viz *Bohemia*, č. 282, 13. 10. 1879, s. 3).
 67. *Pražský denník*, č. 236, 14. 10. 1879, s. 2. Opět jako před rokem zažil Rudolf slavnostně vyzdobené město, kde „v ulicích tísnily se tisíce lidí z okolí, aby milovaného dědice trůnu spatřili“ (tamtéž).
 68. *Bohemia*, č. 282, 13. 10. 1879, s. 3.
 69. Tamtéž.
 70. *Pražský denník*, č. 236, 14. 10. 1879, s. 2.
 71. *Bohemia*, č. 282, 13. 10. 1879, s. 3.
 72. Tamtéž.
 73. Tamtéž, s. 3–4.
 74. Tamtéž, s. 4.
 75. Viz *Pamětní kniha návštěv zámku ve Vlašimi*, o. c. v pozn. 57.
 76. Tuto i další Rudolfovy návštěvy na Konopišti krátce připomněl v roce 2016 Petr Mareš ze Spolku přátel Konopiště. (Viz *P. Mareš*, Stopý času v Konopišti – 40. díl, Zpravodaj města Benešov, č. 1, 2016, s. 40–41.)
 77. *Pražský denník*, č. 98, 29. 4. 1880, s. 3.

78. Národní listy, č. 133, 3. 6. 1881, s. 2.
79. T. Nováková, Z měst i ze samot: povídky a črty. Praha 1917, s. 292.
80. Viz *Inventar im Schlosse Wlaschim* (duben 1895), nestr., SOA Praha, fond Ústřední ředitelství auersperských velkostatků Vlašim, IČ 490.
81. Národní listy, č. 133, 3. 6. 1881, s. 2. S dávkou závisti pak musel Carlos sledovat zprávy o příjezdu novomanželů 8. 7. na Konopiště a o plánování další konopištské návštěvy na říjen 1881, kdy měla korunní pár doplnit ještě Rudolfova sestra arcivévodkyně Gisela se snoubencem, bavorským princem Leopoldem. A přestože byl hon pro Rudolfovy náhlé povinnosti nakonec odvolán, zajel si na Konopiště o čtrnáct dní později sám a znovu ještě 11. 11. „doprovázen vévodou z Koburg-Gothy“, tedy svým švagrem, a odpoledne se k nim přidaly „korunní princezna Stefanie se svou sestrou Louisou, vévodkyní z Koburg-Gothy“ (viz Národní listy, č. 281, 12. 11. 1881, s. 3).
82. České noviny, č. 261, 31. 10. 1882, s. 2.
83. Tamtéž.
84. Našinec, č. 129, 1. 11. 1882, s. 2.
85. Bohemia, č. 299, 29. 10. 1882, s. 4.
86. Národní listy, č. 299, 6. 11. 1882, s. 4.
87. Národní listy, č. 47, 24. 2. 1883, s. 2.
88. Národní listy, č. 44, 21. 2. 1883, s. 2.
89. Pražský denník, č. 76, 3. 4. 1880, s. 2.
90. Citována slova Františka Thuna z Hohensteinu (Blahověst, č. 5, 15. 2. 1872, s. 75). Nověji k vnímání a „rolím“ korunního prince v českém prostředí viz V. Petrbock – T. Petrasová – P. Machalíková edd., Neviditelná lojalita? Rakušané, Němci, Češi v české kultuře 19. století. Praha 2016.
91. I. Tittel, Schematismus velkostatků v království Českém. Praha 1894, s. 42.
92. Národní politika, č. 212, 4. 8. 1891, s. 2.
93. K původní podobě a navrhovaným i konečným úpravám skleníku viz J. Nusek, o. c. v pozn. 2.
94. Viz Pamětní kniha návštěv zámku ve Vlašimi, o. c. v pozn. 57.

Die Besuche des Thronfolgers Rudolf und Adaptierungen im Schloss und Tiergarten in Vlašim

Der Beitrag erinnert die Bedeutung der geplanten Besuche des Kronprinzen Rudolf für Adaptierungen des Schlosses und des fürstlichen Tiergartens in Vlašim (Wlaschim, Bez. Benešov) in der Ära von Carlos Auersperg. Man dürfe den Bau der Tiergartentore, die Renovierung des Mohrenaltans mit der Statue der Amazone im Schlosspark und den Roten Jägerturm mit dem erwarteten Besuch im Jahr 1876 verbinden. Der Text widmet sich den abgestatteten Kronprinzenbesuchen in den Jahren 1878 und 1879, zu denen man den Schlosstheater- und neuen Tanzsaal, sowie auch den Jägerpavillon im Tiergarten errichtet hat. Die nichtabgestatteten Besuche in den Jahren 1881 und 1882 beeinflussten z. B. die Renovierung des Schlafzimmers von Carlos und wohl auch die Gestaltung des Schlosshofs oder Erweiterung des Westflügels. Der Beitrag erinnert auch die Sammlungsgegenstände des Muzeum Podblanicka (Museum in Vlašim).

Abb. 1: Vlašim (Wlaschim, Bez. Benešov) – ehemaliger Tiergarten, historisierendes Unteres Tor, 1876 errichtet (Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka [Museum in Vlašim], wohl gegen 1880).

Abb. 2: Vlašim – ehemaliger Tiergarten, historisierendes Oberes Tor mit Plastik eines Hirschen, wohl 1876 errichtet.

Abb. 3: Vlašim – sog. Roter Turm südlich vom ehemaligen Tiergarten; erbaut oder radikal umgestaltet wohl in den Jahren 1875–1876 (Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 4: Der Kronprinz Rudolf im Jahre seiner ersten Ankunft nach Vlašim (Archiv der Österreichischen Nationalbibliothek Wien, 1878).

Abb. 5: Vlašim – Schloss, ehemaliger Theatersaal, 1878 aus dem ursprünglichen Tanzsaal adaptiert. Östliche Seite des Saals schon ohne Bühne, Zustand 1979 (Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 6: Vlašim – ehemaliger Tiergarten, das sog. Schlösschen oder „Schutthaus“, August 1844, Aquarell von Aglae Kotz, geb. Auersperg (Privatsammlung, Wien).

Abb. 7: Vlašim – ehemaliger Tiergarten, das sog. Schlösschen oder „Schutthaus“, Zustand gegen 1880 (Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 8: Vlašim – ehemaliger Tiergarten, Plan zu einem neu zu erbauenden Schwanenhauschen im Tiergarten, 1851 (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien).

Abb. 9: Vlašim – ehemaliger Tiergarten, Schwanenhauschen/Jägerhütte, Zustand gegen 1880 (Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 10: Vlašim – ehemaliger Tiergarten, Rastplatz mit jägerhutförmigem Holzdach. Zustand gegen 1880 (Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 11: Vlašim – ehemaliger Tiergarten, Jägerpavillon, wohl 1879 oder schon 1878, Zustand gegen 1890 (Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 12: Vlašim – ehemaliger Tiergarten, Jägerpavillon, wohl 1879 oder schon 1878, Detail mit Monogramm des Kronprinzen Rudolf, Foto um 1890 (Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 13: Vlašim – Schloss, Dauerausstellung „Die Auersperg“, Band von der Wlaschimer Veteranenverbandsfahne, von Ernestina Auersperg 1879 gestiftet. In der Dauerausstellung ist das Band mit einer Fotobildnisreproduktion des Kronprinzen Rudolf ausgestellt (Foto V. Hanusová, 2021, Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 14: Vlašim – ehemaliger Tiergarten, Jägerzeltaltan, wohl 1881 errichtet. Detail des Jäger-Evidenzblatts, Steindruck (A. Haase Prag), Druck wohl 1881 (Archiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 15: Vlašim – Schloss, Schlosshofs mit bockenden Auerochsenfiguren auf den Mittelpfeilern als heraldischem Symbol der Auersperg, Die älteren Löwenfiguren über den Seitenportalen waren mit Festetics heraldisch gemeinsam; Detail des Jäger-Evidenzblatts, Steindruck (A. Haase Prag), Druck wohl 1881 (Archiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 16: Vlašim – Schloss, Adaptierungen wohl aus den Jahren 1877–1881, rechts der Säulenportikus mit Pultdach beim Eingang in der Nordwestecke des Schlosshofs, der die ältere quadratische Terrasse über einem Paar bossierte Pfeilerarkaden ersetzt hat. Links der Zubau der östlichen Westflügelfront bis in die Höhe des ersten Stockwerks (Foto, 1950er Jahre, Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 17: Vlašim – Schloss, Dauerausstellung „Die Auersperg“, (sog. Carlos' Schlafzimmer) die Aufschrift zwischen den Balken erinnert, dass der Raum 1849 errichtet und 1881 renoviert wurde (Foto V. Hanusová, 2021, Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

Abb. 18: Vlašim – Schloss, Dauerausstellung „Die Auersperg“, die Fahne, die vor der geplanten Ankunft des Kronprinzen Rudolf mit Prinzessin Stephanie als Neuvermählten im Jahre 1881 angeschafft wurde (Foto V. Hanusová, 2021, Fotoarchiv des Muzeum Podblanicka).

(Übersetzung J. Noll)